

השתלבות פורשי צבא הקבע בשוק העבודה

נובמבר 2022

אגף הכלכלנית הראשית

משרד האוצר

עיקרים

- שווי הקצבה הממוצעת לתוחלת חיים של הפנסיה התקציבית של קציני צה"ל עומדת על 8.7 מלש"ח, כאשר בקרב הנגדים שווי זה עומד על 6.1 מלש"ח. כך עפ"י דוח הממונה על השכר במשרד האוצר. סכומים אלו גבוהים ב-437% ו-304%, בהתאמה, בהשוואה לממוצע זה בקרב כלל עובדי שרות המדינה. פערים משמעותיים אלו בין הפנסיות של פורשי צבא הקבע לאלו של כלל פורשי שרות המדינה, אמורים לשקף בין היתר את הקושי של השתלבות בשוק העבודה של פורשי צבא הקבע. עם זאת עד עתה לא נערך מחקר אמפירי הבוחן סוגיה זו של השתלבות פורשי צבא הקבע בשוק העבודה.
- בעבודה זו המתבססת על נתונים מנהליים נבחנה מידת ההשתלבות בשוק העבודה של פורשי צבא הקבע הנמצאים בגילאי העבודה. הממצאים מלמדים כי 76.5% מפורשים אלו הינם מועסקים.
- השכר הממוצע של הפורשים שהינם מועסקים עמד בשנת 2019 על 21.4 אלף ש"ח, ברוטו לחודש, תוך שונות גבוהה בין העשירונים. כך, בעוד שבעשירון הנמוך עמד שכר זה על 3.5 אלף ש"ח, ברוטו לחודש, מגיע שכר ממוצע זה בעשירון העליון ל-85 אלף ש"ח, ברוטו לחודש. מהעשירון השישי ומעלה גבוה שכר פורשי צבא הקבע מהשכר הממוצע במשק.
- ככל שעולים לעשירונים גבוהים יותר, הולך ויורד משקל רכיב הפנסיה הצה"לית בסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע. כך בעשירון העליון של הכנסות משכר ופנסיה גם יחד, בו הפנסיה הממוצעת עומדת על 23 אלף ש"ח, רמה הגבוהה ב-57% מהפנסיה הצה"לית הממוצעת, מהווה פנסיה זו כ-21.3% בלבד מסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע. הכנסתם הממוצעת של פורשים אלו בעשירון העליון משכר ופנסיה גם יחד מגיעה ל-108 אלף ש"ח, ברוטו לחודש.
- בפילוח מקומות העבודה בהם מועסקים פורשי צבא הקבע נמצא כי קרוב לרבע (22.3%) מפורשי צבא הקבע המועסקים כשכירים, מועסקים במגזר הציבורי. רמות השכר של הפורשים שנקלטו במגזר הציבורי גבוהות משמעותית מאשר אלו שנקלטו במגזר הפרטי וגבוהות מרמות השכר הממוצעות בקרב יתר העובדים באותם מקומות עבודה.
- מקומות העבודה השכיחים ביותר בקליטת פורשי צבא הקבע במגזר הציבורי הינם התעשייה האווירית, עיריית ת"א (כולל בית החולים איכילוב) ומשרד החינוך. שכיחות יחסית גבוהה נמצאה גם בקרב עובדי מערכת הבריאות והעיריות.

מבוא

החבות האקטוארית בגין הפנסיות במערכת הביטחון, ללא פנסיות גישור, נאמדה בשנת 2021 ב-285 מיליארד ₪, כך עפ"י דוח החשב הכללי במשרד האוצר.¹ שווי הקצבה הממוצעת לתוחלת חיים של הפנסיה התקציבית של קציני צה"ל עומדת על 8.7 מלש"ח, כאשר בקרב הנגדים שווי זה עומד על 6.1 מלש"ח. כך עפ"י דוח הממונה על השכר במשרד האוצר.² סכומים אלו גבוהים ב-437% ו-304%, בהתאמה, בהשוואה לממוצע זה בקרב כלל עובדי שירות המדינה.

נדגיש כי הנתונים לעיל אינם כוללים את שווי פנסיות הגישור, המשולמת בין מועד הפרישה מצה"ל ועד גיל הפרישה הקבוע בחוק. בהקשר זה נציין כי בקרב קציני צה"ל עומד גיל הפרישה הממוצע על 45 שנים ואצל נגדים על קצת פחות מ-50 שנים. מנגד, בכלל שירות המדינה עומד ממוצע גיל הפרישה על כ-64 שנים.

לכאורה, הפערים המשמעותיים בין שווי הקצבה של הפנסיה התקציבית של פורשי צבא הקבע לבין זה של כלל פורשי שירות המדינה, אמורים לשקף בין היתר את הקושי של השתלבות בשוק העבודה של פורשי צבא הקבע, זאת מתוך הנחה שהניסיון אותו רכשו במהלך הקריירה הצבאית אינו רלבנטי לשוק העבודה. מובן כי הנחה זו עשויה להיות תקפה במידה פחותה, אם בכלל, בתחומים בהם לעיסוק הצבאי יש מקבילה דומה בשוק העבודה. בפרט כאשר יש לזכור שבשוק העבודה "האזרחי" פועלות בין היתר חברות ממשלתיות בעלות רקע בטחוני (למשל תעשייה אווירית לישראל, רפא"ל).

העובדה לפיה משרתי צבא הקבע פורשים בגיל צעיר יחסית (ניתן לפרוש כבר בגיל 42), כאשר רמת האבטלה במשק כבר שנים ארוכות עומדת על שיעורים נמוכים (למעט בתקופת מגפת הקורונה), מרמזת כי האפשרות להשתלב בשוק העבודה האזרחי לאחר הפרישה מצבא הקבע הינה ריאליה ביותר. למיטב ידיעתנו, עד עתה לא נערך ניתוח אמפירי הבוחן סוגיה זו, של מידת השתלבות פורשי צבא הקבע, הנמצאים בגילאי העבודה בשוק העבודה.

בעבודה זו אנו מציגים לראשונה ממצאים אמפיריים מניתוח המתבסס על נתונים מנהליים, הבוחן את מידת ההשתלבות של פורשי צבא הקבע הנמצאים בגילאי העבודה (42-67), רמות השכר של הפורשים שהינם מועסקים וגובה הפנסיה הצה"לית המשולמת להם. ניתוח זה נעשה תוך אבחנה בין מי שנקלטו במגזר הציבורי לבין אלו שנקלטו במגזר הפרטי, תוך שימת דגש על המעסיקים הבולטים בשירות הציבורי הקולטים את פורשי צבא הקבע, והשוואת שכרם של פורשים אלו לזה של כלל המועסקים באותם גופים.

*סקירה זו נכתבה ע"י גלית בן נאים. תודותיי לאיתי חדש, אלון מלצר ותמר פלדמן שסייעו רבות בהכנת עבודה זו. כמו כן תודותיי לעידן כהן, נוי סופר-לאור ועלמה רותם מאגף השכר על הערותיהם המועילות.

¹ "מדינת ישראל, דוחות כספיים ליום 31 לדצמבר 2020", יולי 2021, אגף החשב הכללי במשרד האוצר.
² "דין וחשבון על הוצאות השכר במערכת הביטחון לשנת 2020", אגף השכר והסכמי עבודה, דצמבר 2021.

הממצאים העיקריים

- שיעור ההשתלבות בשוק העבודה בקרב פורשי צבא הקבע שהינם בגיל העבודה הינו גבוה מאד-76.5%. מתוך מועסקים אלו, 84.4% הינם שכירים (בכלל זה בעלי חברות). לא נמצא פער גילאים משמעותי בין פורשי צבא הקבע בגיל העבודה שהינם מועסקים לבין הלא מועסקים.
- השכר הממוצע של פורשי צבא הקבע שנקלטו בשוק העבודה עמד בשנת 2019 על 21.4 אלף ₪, ברוטו לחודש, תוך שונות גבוהה בין העשירונים. כך, בעוד שבעשירון הנמוך עמד שכר זה על 3.5 אלף ₪, ברוטו לחודש, רמת שכר המרמזת על תעסוקה במשרה חלקית, מגיע שכר ממוצע זה בעשירון העליון ל-85 אלף ₪, ברוטו לחודש. מהעשירון השישי ומעלה גבוה שכר פורשי צבא הקבע מהשכר הממוצע במשק.
- בניתוח לפי עשירוני פנסיה בלבד לא נמצאו פערים משמעותיים בשיעור פורשי צבא הקבע שהשתלבו בשוק העבודה. זאת למעט שיעור נמוך יחסית בעשירון הנמוך ושיעור גבוה במיוחד בעשירון העליון.
- ככל שעולים לעשירונים גבוהים יותר, הולך ויורד משקל רכיב הפנסיה הצה"לית בסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע. כך בעשירון העליון של הכנסות משכר ופנסיה גם יחד, בו הפנסיה הממוצעת עומדת על 23 אלף ₪, רמה הגבוהה ב-57% מהפנסיה הצה"לית הממוצעת, מהווה פנסיה זו כ-21.3% בלבד מסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע. הכנסתם הממוצעת של פורשים אלו משכר ופנסיה גם יחד מגיעה ל-108 אלף ₪, ברוטו לחודש.
- מהעשירון השביעי (בו עומדת ההכנסה החודשית משכר ופנסיה גם יחד על 34 אלף ₪) ומעלה מהווה הפנסיה פחות ממחצית מסך ההכנסה משכר ופנסיה של פורשי צבא הקבע המועסקים. מנגד, בחמשת העשירונים הנמוכים בהם נעה ההכנסה משכר ופנסיה בין 11.4-24.5 אלף ש"ח, מהווה הפנסיה בין 55%-70% מסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע.
- בפילוח מקומות העבודה בהם מועסקים פורשי צבא הקבע, תוך פילוח בין המגזר הציבורי ללא ציבורי, נמצא כי קרוב לרבע (22.3%) מפורשי צבא הקבע המועסקים כשכירים, מועסקים במגזר הציבורי. רמות השכר של הפורשים שנקלטו במגזר הציבורי גבוהות משמעותית מאשר אלו שנקלטו במגזר הפרטי. בהקשר זה נציין כי בעבר היה קיים מנגנון קופה ציבורית שקבע הפחתה בגובה הקצבה עבור מי שהשתלבו בעבודה בשירות המדינה (בגופים המוגדרים כ"קופה ציבורית") לאחר פרישתם ושכרם היה מעל רף מסוים שנקבע בחוק.
- מקומות העבודה השכיחים ביותר בקליטת פורשי צבא הקבע במגזר הציבורי הינם התעשייה האווירית, עיריית ת"א (כולל בית החולים איכילוב) ומשרד החינוך. שכיחות יחסית גבוהה נמצאה גם בקרב עובדי מערכת הבריאות והעיריות.
- שכרם של פורשי צבא הקבע גבוה משמעותית בהשוואה לשכר הממוצע במקומות העבודה בהם נקלטו, גם בהשוואה לעובדים בגילאים המקבילים להם (42-67).

- שיעור התעסוקה בקרב הגברים פורשי צבא הקבע גבוה משמעותית מזה של הנשים. (78% לעומת 56%, בהתאמה). זאת חרף היעדר פער גילאים משמעותי ביניהם.

בסיס הנתונים ומתודולוגיה

בסיסי הנתונים אשר שימשו אותנו בעבודה זו מתקבלים מרשות המסים והם כללו את הקבצים הבאים:

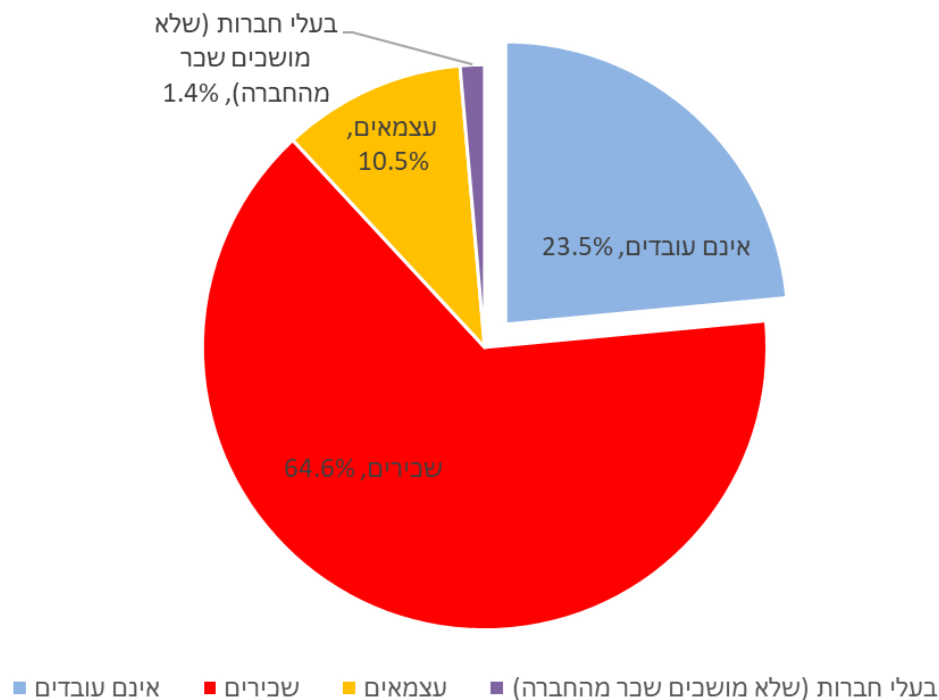
1. **קובץ השכירים לשנת 2019**, המכיל מידע פרטני על כל אחד מהמועסקים במשק ומקבלי פנסיה. המשתנים המרכזיים בקובץ זה הינם תעודת זהות של העובד, מקום העבודה, שכר שנתי, מספר חודשי עבודה, סוג משרה, גיל ומין.
 3. **קובץ העצמאים לשנת 2019**, כולל בין היתר מידע על הכנסה (רווח) מעסק.
 4. **קובץ בעלי חברות לשנת 2019**, כולל מידע על מי שמחזיקים בחברות במשק, כולל שיעור האחזקה ופרטי החברה המוחזקת.
- בשלב הראשון זוהו מתוך קובץ השכירים ל-2019 מקבלי פנסיה מצה"ל (זוהו ע"י מספר תיק ניכויים של צה"ל, וסוג משרה). מתוך קובץ זה נלקחו נתוני הפנסיה החודשית ומשתנים נוספים, בכלל זה גיל ומין.
- מתוך האוכלוסייה הנ"ל³ נשלפו מי שהינם בגיל העבודה, במקרה זה גילאי 42-67. האוכלוסייה הנ"ל הוצלבה שוב עם קובץ השכירים ל-2019, הפעם כדי לזהות את מי שהינם מועסקים כשכירים. בנוסף נעשתה הצלבה עם קבצי העצמאים וקבצי בעלי חברות לשנת 2019.
- בשלב הסופי אוחדו כל הקבצים, ומקורות השכר הנובעים מהם (שכר כשכיר/הכנסה מעסק/ פנסיה מצה"ל). כך חושב לכל פרט סך ההכנסה החודשית שלו מפנסיה צה"לית ומשכר בשוק העבודה.

³ בשל החיסיון החל על נתוני מספר פורשי צבא הקבע איננו מציינים נתון זה בעבודה זו.

הממצאים

מבין פורשי צבא הקבע שהינם בגיל העבודה (42-67), **76.5%** הינם מועסקים⁴ ו/או בעלי חברות. מתוך המועסקים, 84.4% הינם שכירים, בכלל זה בעלי חברות שמושכים שכר מהחברה (בעלי החברות מהווים 6.8% מהשכירים). דהיינו, פחות מרבע מפורשי צבא הקבע אינם עובדים.

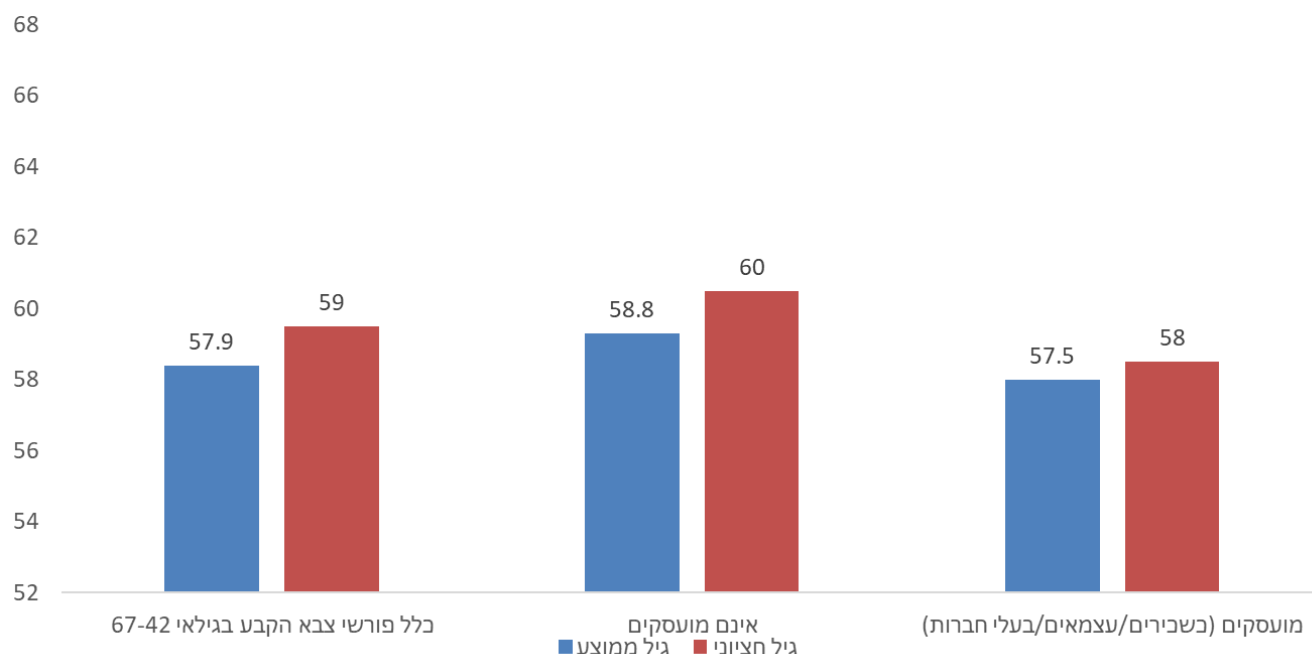
תרשים 1 – התפלגות פורשי צבא הקבע שהינם בגיל העבודה, לפי מצב תעסוקתי בשוק האזרחי

על רקע הנתונים לעיל יש לציין כי לא נמצא פער גילאים משמעותי בין פורשי צבא הקבע בגיל העבודה שהינם מועסקים לבין מי שאינם עובדים. כך, הגיל הממוצע של פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים עומד על 57.5 שנים, נמוך בפחות משנתיים מהגיל הממוצע של פורשי צבא הקבע שאינם עובדים. פערים נמוכים נמצאו גם ברמת הגיל החציוני. ראה תרשים 2. יש בכך כדי לרמז כי המועסקים מבין פורשי צבא הקבע נקלטו בשוק העבודה בסמוך לפרישתם (מתוך הנחה שבגילאים הקרובים ל-60 קיים קושי להיקלט בשוק העבודה).

⁴ זאת תחת הגדרה של שכר חודשי של לפחות אלף ₪. התפלגות השכר מוצגת נקדים ונציין כי בחמישון התחתון בקרב פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים עומד השכר הממוצע על 3.5 אלף, דהיינו, גבוה משמעותית מהרף התחתון שהגדרנו.

תרשים 2 – התפלגות הגילאים בין פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים לבין מי שאינם עובדים

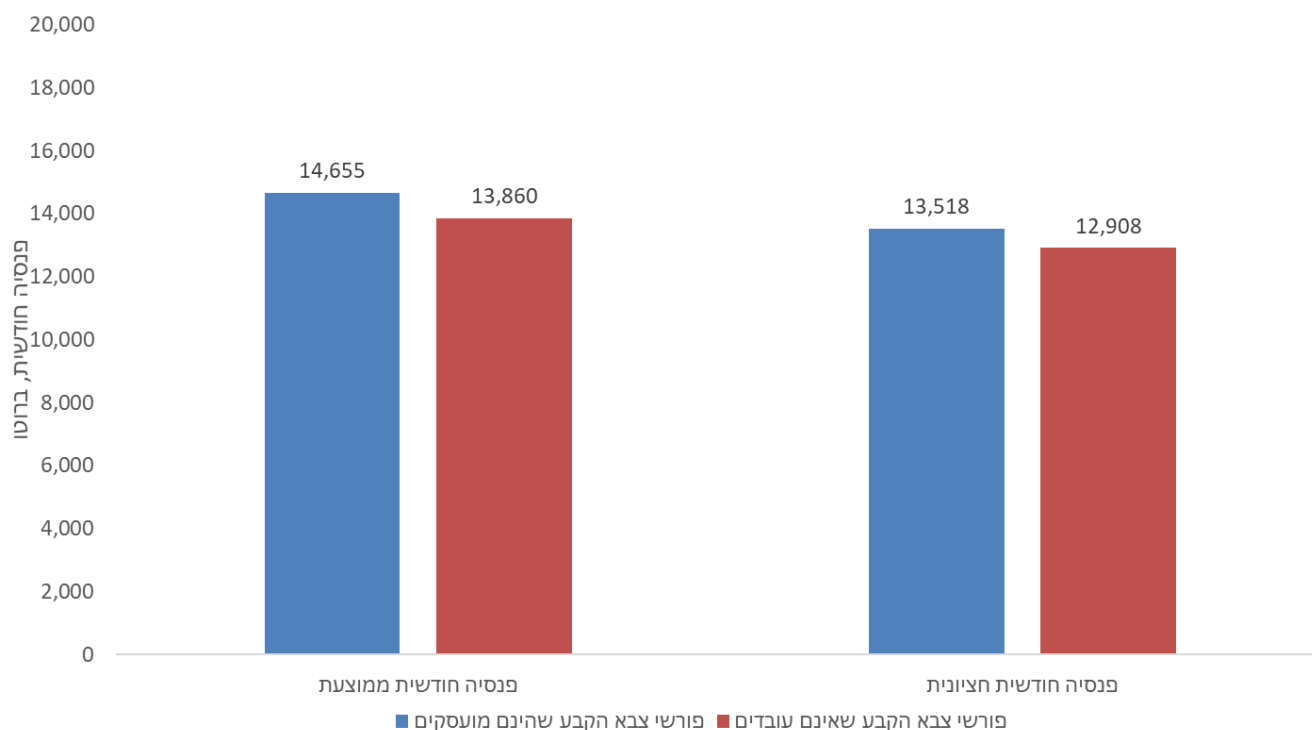

גם בהשוואת גובה הפנסיה החודשית של פורשי צבא הקבע, בין מי שהינם מועסקים לבין מי שלא, לא נמצאו פערים משמעותיים. כך, הפנסיה החודשית הממוצעת של פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים עמדה בשנת 2019 על 14.6 אלף ₪, ברוטו לחודש. סכום זה גבוה ב-5.7% בלבד מהפנסיה הממוצעת של פורשי צבא הקבע שאינם עובדים. ברמת החציון הפער נמוך אף יותר ועומד על 4.7%. ראו תרשים 3. יש בממצאים אלו כדי לרמז כי גובה הפנסיה כשלעצמו אינו משפיע על מידת ההשתלבות בשוק העבודה, למעט מי שהינם בעלי פנסיות נמוכות במיוחד. כך, בחלוקה לפי עשירוני פנסיה בלבד של כלל פורשי צבא הקבע הנמצאים בגילאי העבודה נמצא כי למעט העשירון הנמוך (פנסיה ממוצעת של 5.9 אלפי ₪) בו שיעור המועסקים נמוך משמעותית מאשר ביתר העשירונים (עומד על כ-58%), לא נמצאו הבדלים מהותיים בשכיחות שיעור המועסקים, למעט שכיחות יחסית גבוהה במיוחד בעשירון העליון. דהיינו מי שנהנים מהפנסיות הגבוהות ביותר (בעשירון העליון עומדת הפנסיה הממוצעת על 29 אלף ₪, ברוטו לחודש), משתלבים בשיעורים גבוהים במיוחד בשוק העבודה וכפי שיפורט בהמשך, הם גם נהנים מרמות שכר גבוהות בשוק העבודה.

על רקע הממצאים לעיל נציין כי בהיעדר מידע על אופי העיסוק הצבאי איננו יכולים לנתח את מידת ההשתלבות בשוק העבודה לפי מאפייני העיסוק הצבאי. אולם עצם העובדה לפיה למעט עשירוני הקצה (הנמוך והעליון) לא נמצאו פערים משמעותיים במידת ההשתלבות בשוק העבודה מרמזת כי בעלי רמות שונות של כישורים (כאשר השכר בצבא הקבע והפנסיה הצה"לית הנגזרת ממנו משמשים אומד לכישורים אלו) משתלבים בשוק העבודה במידה דומה. ניתן להסיק

מכך כי בשוק העבודה ישנו ביקוש לפורשי צבא הקבע באשר הם, כאשר הפערים ביניהם, כפי שנפרט בהמשך, באים לידי ביטוי ברמות השכר להם הם זוכים בשוק העבודה.

תרשים 3 – גובה הפנסיה החודשית הממוצעת והחציונית – פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים לעומת מי שאינם עובדים, 2019

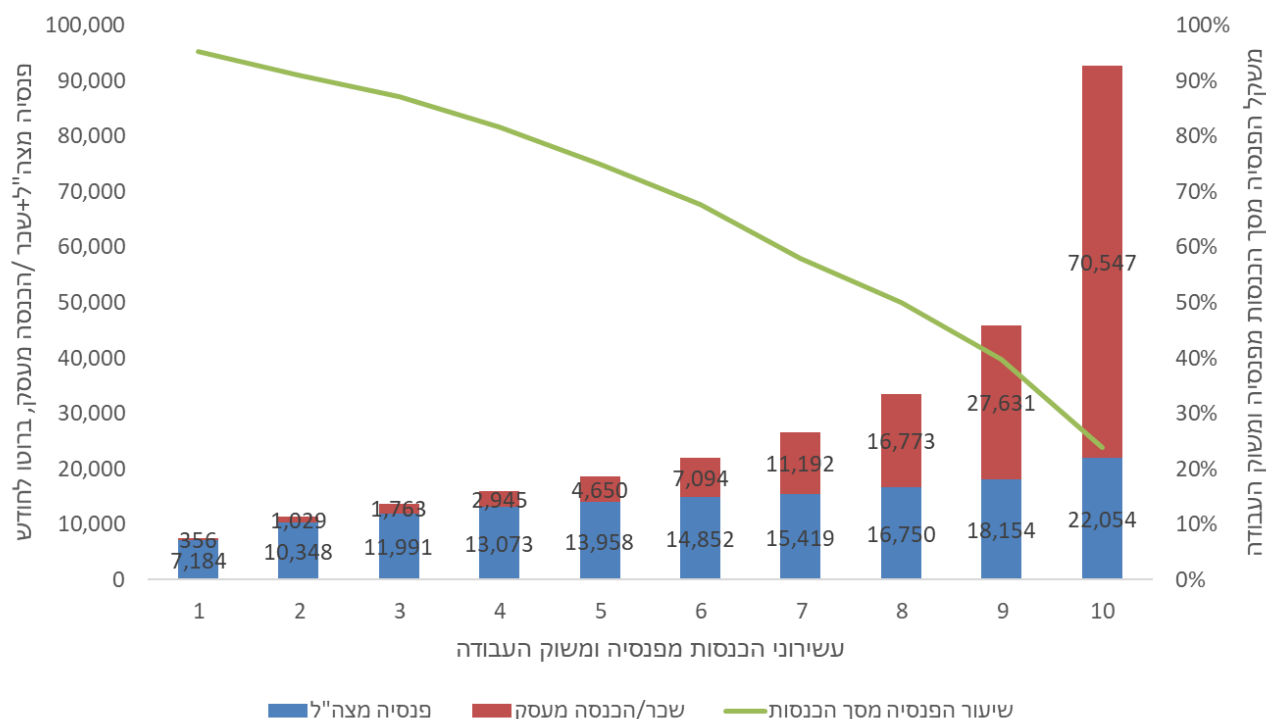
כאשר בוחנים את התפלגות גובה הפנסיה של פורשי צבא הקבע (שהינם בגיל העבודה) לפי עשירוני פנסיה נמצא כי קיימת שונות גבוהה ביניהם. כך, בעוד שבעשירון הנמוך הפנסיה הממוצעת עומדת על 5.9 אלף ₪, בעשירון העליון מגיע גובה הפנסיה הממוצעת ל-28.6 אלף ₪, ברוטו לחודש. דהיינו קיים פער של פי 4.9 בין גובה הפנסיה בעשירון העליון לעשירון הנמוך ביותר. מאחר וכפי שצוין חלק הארי של פורשי צבא הקבע מועסקים בשוק העבודה לאחר פרישתם, הרי שההכנסה השוטפת של מרביתם כוללת גם רכיב שכר⁵. בהכללת רכיב השכר, תוך חלוקה לעשירונים (על בסיס ההכנסה מפנסיה ושכר) נמצא כי מתרחבים משמעותית פערי ההכנסות בין העשירון העליון של פורשי צבא הקבע לעשירון הנמוך. כך, בעשירון העליון עומדת ההכנסה הממוצעת מפנסיה ושכר על 92.6 אלף ₪ (ברוטו לחודש), מזה

⁵ יתכן ולחלקם יש הכנסות שוטפות שהינם הוניות (מני"ע/פקדונות/נדלן להשכרה וכו'), אולם בהיעדר חובת דיווח עליהם (למעט עצמאים ושכירים בעלי הכנסות גבוהות), אין נתונים מנהליים לגבי רכיבי הכנסה אלו.

22 אלף נובעים מהפנסיה הצה"לית. דהיינו, בעשירון העליון מהווה הפנסיה, הגבוהה כשלעצמה, פחות מרבע (23.8%) מסך הכנסה פורשי צבא הקבע. מנגד, בעשירון התחתון עומדת ההכנסה הממוצעת מפנסיה ושכר גם יחד על 7.5 אלף ₪, ברוטו לחודש, כאשר 95% מסכום זה נובע מהפנסיה הצה"לית. משמע, עשירון זה כמעט ואינו משתלב בשוק העבודה לאחר הפרישה מצבא הקבע (כ-13% בלבד מועסקים). בהקשר זה חשוב להדגיש כי הממצאים בפילוח עשירונים זה היו על בסיס ההכנסה מפנסיה ושכר גם יחד. בעוד בפילוח העשירונים לפי גובה הפנסיה בלבד נמצא שיעור מועסקים של 58% בעשירון הנמוך (אף כי שיעור זה עדיין נמוך ביחס לכלל פורשי צבא הקבע). המשמעות היא שחלק מבעלי הפנסיות הנמוכות "זזים" כלפי מעלה בעשירונים עקב השתלבותם בשוק העבודה. ניתוח מאפיינים סוציו-דמוגרפיים בעשירון הנמוך (בהתייחס להכנסות מפנסיה ושכר גם יחד) מרמז כי יתכן והשיעור הנמוך מאד של השתלבות בשוק העבודה אשר נמצא אצלם מוסבר בין היתר בשכיחות יחסית גבוהה של מי שמתגוררים בפריפריה ושכיחות יחסית גבוהה של נשים (מהוות יותר מחמישית בעשירון הנמוך, כמעט כפליים משיעור הנשים בקרב כלל פורשי צבא הקבע הנמצאים בגילאי העבודה).

חרף העובדה שהשתלבות בשוק העבודה בקרב מקבלי הפנסיות הנמוכות מאפשרת לפחות לחלקם לעלות לעשירונים גבוהים יותר, עדיין מתרחבים כאמור פערי ההכנסות בין העשירונים בהכללת הפנסיה והשכר של מי שהשתלבו בשוק העבודה, זאת הן בשל רמות השכר הגבוהות במיוחד להם זוכים מקבלי הפנסיות הגבוהות והן בשל שיעור גבוה יותר של השתלבות בשוק העבודה בקרב העשירון העליון. כך מתקבל שההכנסה מפנסיה ושכר בעשירון העליון של כלל פורשי צבא הקבע גבוהה פי 12 מהכנסתם של מי שנמנים על העשירון הנמוך (לעומת פער של פי 4.9 בהתייחס לפערי הפנסיה בלבד). באופן כללי, כאשר בוחנים את עשירוני ההכנסה מפנסיה ושכר של כלל פורשי צבא הקבע מתקבל שככל שעולים לעשירונים גבוהים יותר (שמשמעותם כמובן גם פנסיה גבוהה יותר), הולך ויורד משקל הפנסיה בסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע, זאת כאמור משיעור של 95% בעשירון הנמוך לשיעור של 23.8% בעשירון העליון. (ראו תרשים 4). המשמעות היא שסכומי הפנסיה הגבוהים משולמים למי שמצליחים להשתלב בשכר גבוה בשוק העבודה. ככל שהפנסיות הגבוהות יותר של פורשי צבא הקבע, ביחס לפנסיות של כלל פורשי שירות המדינה, אכן נועדו לפצות על סיכויי השתלבות נמוכים בשוק העבודה עם תום שירות הקבע, הממצאים לעיל מלמדים על היעדר ביסוס אמפירי להנחה זו.

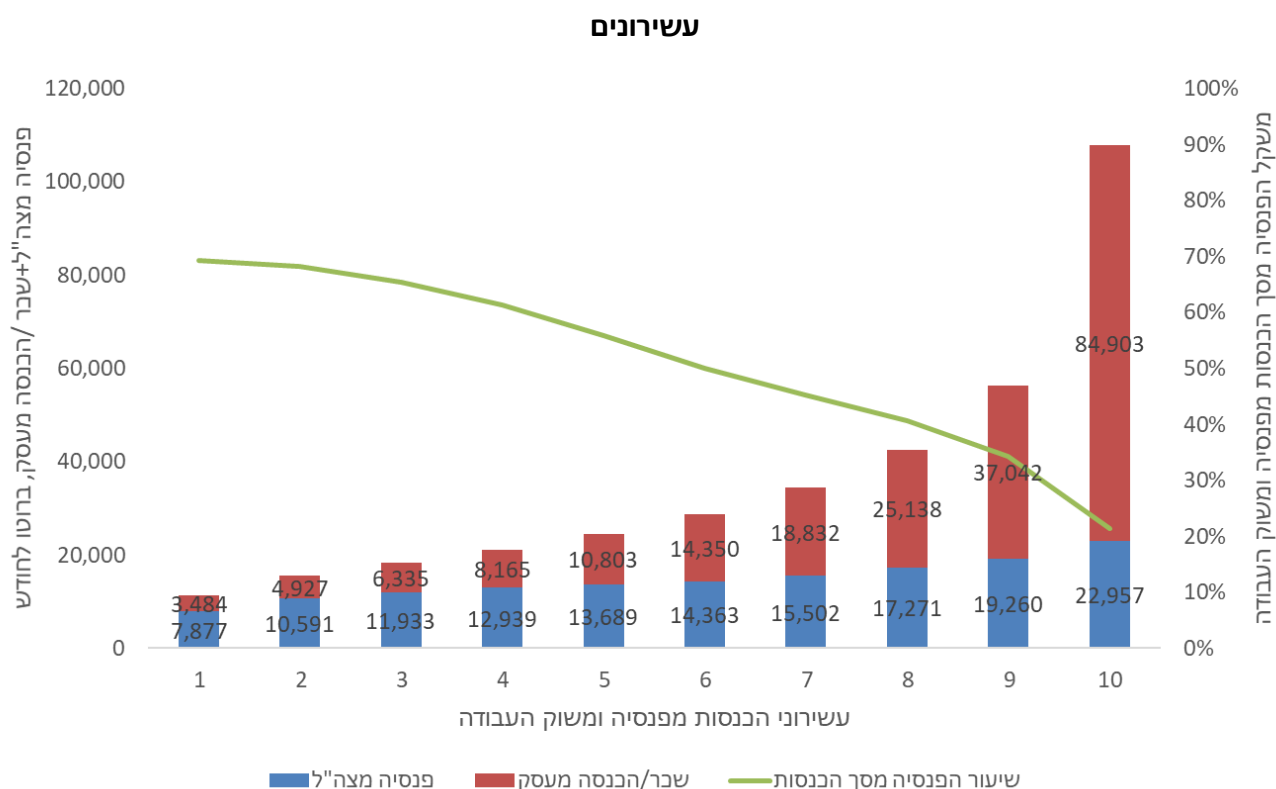
תרשים 4 – כלל פורשי צבא הקבע (כולל מי שאינם מועסקים) – התפלגות ההכנסות מפנסיה צה"לית

ושכר/הכנסה מעסק לפי עשירונים

כאשר מצמצמים את הניתוח לעיל לפורשי צבא הקבע שהינם מועסקים נמצא כי מתקבלת תמונה דומה, כאשר משקל הפנסיה מסך ההכנסה מפנסיה ושכר בעשירון העליון יורד אף ל-21.3% (לעומת 23.8% בעשירון העליון של כלל פורשי צבא הקבע, כולל מי שאינם מועסקים). בעשירון זה כבר מגיעה ההכנסה מפנסיה ושכר ל-108 אלף ₪, ברוטו לחודש, בעוד בעשירון הנמוך עומדת הכנסה זו על 11.4 אלף ₪, מזה 69% נובעת מתשלומי הפנסיה (עם שכר ממוצע של 3.5 אלף ₪ בלבד). ראו תרשים 5.

תרשים 5 – פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים – התפלגות ההכנסות מפנסיה צה"לית ושכר/הכנסה מעסק לפי

בפילוח מקומות העבודה בהם מועסקים פורשי צבא הקבע, תוך פילוח בין המגזר הציבורי⁶ ללא ציבורי⁷, נמצא כי קרוב לרבע (22.3%) מפורשי צבא הקבע המועסקים כשכירים, מועסקים במגזר הציבורי. בניתוח רמות השכר של הפורשים בין שני מגזרים אלו בולטת העובדה לפיה מי שנקלטו במגזר הציבורי נהנים מרמות שכר גבוהות משמעותית מאשר אלו שנקלטו במגזר הפרטי. כך, בעוד שהשכר הממוצע של מי שנקלטו במגזר הציבורי מגיע קרוב ל-30 אלף ש"ח, ברוטו לחודש, עומד שכר זה בקרב מי שנקלטו במגזר הפרטי על קרוב ל-21 אלף ש"ח.⁸ ברמת השכר החציוני פער השכר רחב עוד יותר ועומד על יותר מפי שניים (23.6 אלף ש"ח, לעומת 11.2 אלף ש"ח, בהתאמה). על רקע רמות השכר הגבוהות יותר להם זוכים פורשי צבא הקבע שנקלטו במגזר הציבורי, זה המקום להזכיר כי בעבר היה קיים "מנגנון קופה ציבורית", לפיו נקבעה הפחתה בגובה הקצבה עבור גמלאים שהשתלבו בעבודה בשירות המדינה (בגופים המוגדרים כ"קופה ציבורית") לאחר פרישתם ושכרם היה מעל רף מסוים שנקבע בחוק (נמוך משמעותית מהשכר הממוצע במגזר הציבורי של פורשי צבא הקבע). לו היה קיים מנגנון זה גם כיום היו נחסכים סכומים משמעותיים מהחבות האקטוארית בגין פורשי צבא הקבע.

⁶ כולל חברות ממשלתיות. חלקן, כפי שיפורט בהמשך דומיננטיות מאד בתעסוקת פורשי צבא הקבע.

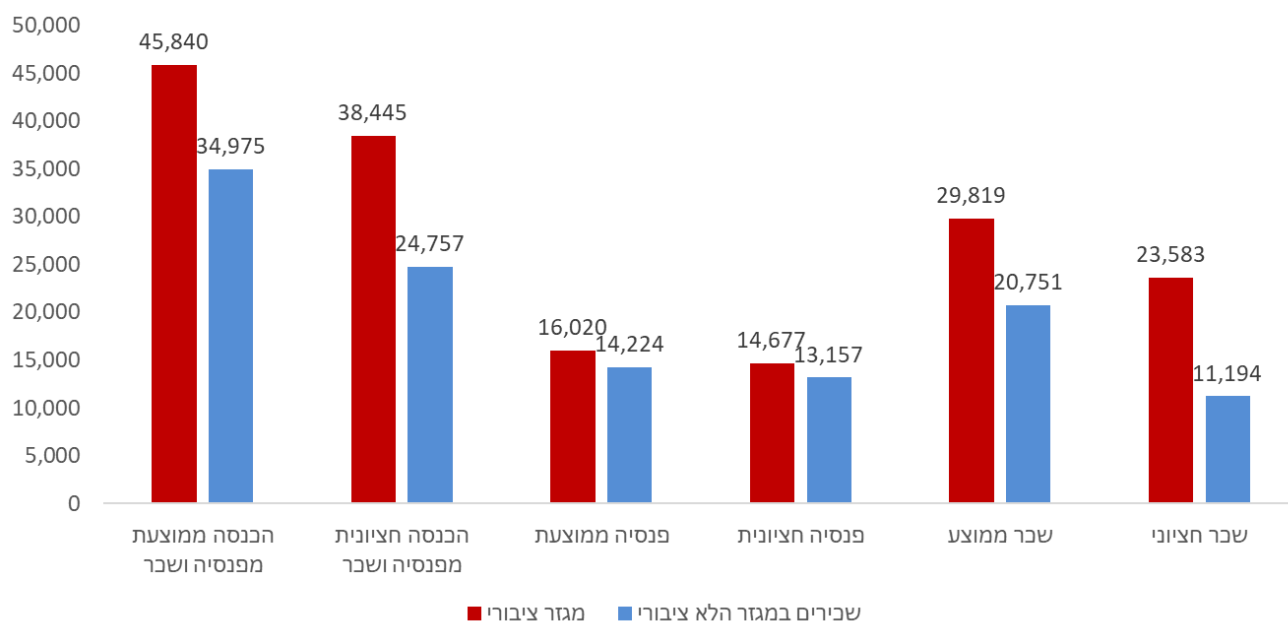
⁷ הכוונה למגזר הפרטי ולמגזר השלישי. להלן, לצורך הפשטות יוגדרו כמגזר פרטי.

⁸ נציין כי חלק מפורשי צבא הקבע מועסקים במקביל הן במגזר הציבורי והן בפרטי. הגדרנו מועסקים במגזר הציבורי מי שחלק הארי של הכנסתם מעבודה הינה מהמגזר הציבורי.

חשוב לציין כי כאשר בוחנים את גובה הפנסיה הצה"לית של מי שנקלטו במגזר הציבורי לבין אלו שנקלטו במגזר הפרטי נמצא כי פערים אלו מצומצמים משמעותית מפערי השכר ביניהם, כאשר אלו עומדים על שיעורים שבין 11%-12% בלבד. ראו תרשים 6. כמו כן יש לציין כי לא נמצאו פערים בגילאים בין פורשי צבא הקבע שנקלטו במגזר הציבורי לבין אלו שנקלטו במגזר הפרטי, מכאן שאין במשתנה הגיל כדי להסביר את פערי השכר ביניהם. מאחר ואין בידינו נתונים אודות אופי התפקידים שמילאו פורשי צבא הקבע בזמן שירותם בקבע, קיים קושי להסביר פערי שכר אלו. יתכן שבחלקם הם מוסברים בהכרה בשנות הותק עבור פורשי צבא הקבע שנקלטו במגזר הציבורי, בעוד שבמגזר הפרטי ההסתברות שיוכרו שנות הותק שצברו בצבא הקבע נמוכה יותר, מה עוד שבמגזר הפרטי, בניגוד לציבורי, תלות גובה השכר בשנות הותק נמוכה יותר.

תרשים 6 – שכר ופנסיה ממוצעים - פורשי צבא הקבע המועסקים כשכירים במגזר הציבורי לבין אלו המועסקים

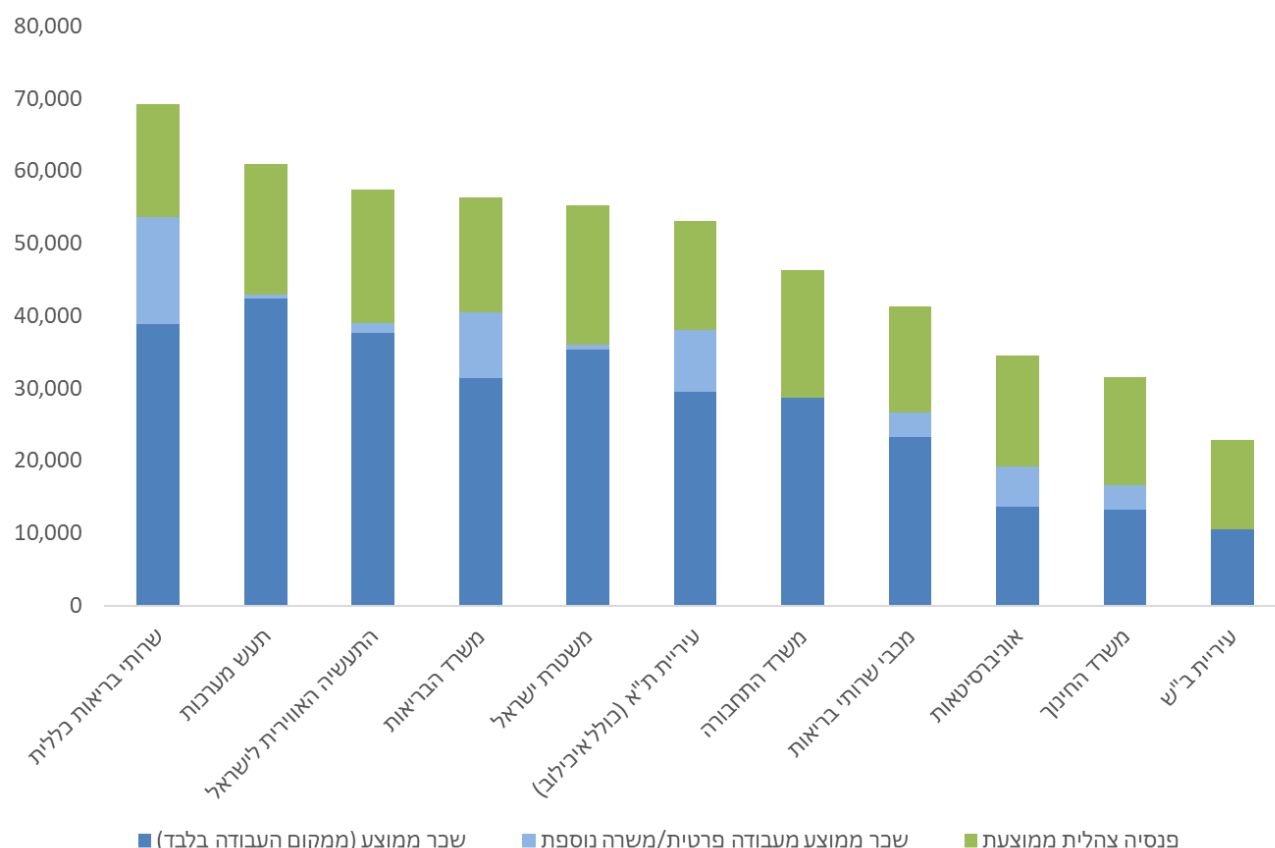
במגזר הפרטי

בפילוח מקומות העבודה בהם נקלטו פורשי צבא הקבע במגזר הציבורי נמצא כי המעסיקה הציבורית הגדולה ביותר של פורשי צבא הקבע הינה התעשייה האווירית לישראל, אשר בה מועסקים כ-17% מסך פורשי צבא הקבע שנקלטו במגזר הציבורי. מעסיקים ציבוריים בולטים נוספים של פורשי צבא הקבע הינם: מערכת הבריאות (משרד הבריאות וקופות החולים), משרד החינוך ומספר עיריות (ת"א-כולל בית החולים איכילוב ועיריית ב"ש). בניתוח רמות השכר של הפורשים במקומות עבודה אלו בולטות החברות הביטחוניות - תעש והתעשייה האווירית, עם שכר ממוצע של 42 אלף ₪ ו-38 אלף ₪, בהתאמה. כאשר לכך מתווספת פנסיה צה"לית ממוצעת של 18 אלף ₪, ברוטו לחודש. בהכללת שכר מעבודה פרטית ו/או משרה נוספת, השכיחה בעיקר בקרב הרופאים פורשי צבא הקבע, נמצא כי שכרם של אלו המועסקים בקופת חולים כללית מגיע ל-54 אלף ₪, ברוטו לחודש, כאשר לכך מתווספת פנסיה צה"לית ממוצעת של 16 אלף ₪. בתרשים 7 מוצגים נתונים אלו באחד-עשר מקומות העבודה הציבוריים הבולטים בקליטת פורשי צבא הקבע.

תרשים 7 – מקומות העבודה הבולטים במגזר הציבורי בהם מועסקים פורשי צבא הקבע – שכר ופנסיה צה"לית

ממוצעת, 2019

אחד הממצאים הבולטים מתרשים זה הינו העובדה לפיה רק במקום עבודה אחד, עיריית ב"ש, מהווה הפנסיה הצה"לית למעלה ממחצית מסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע מפנסיה ושכר. מנגד, בחמישה ממקומות עבודה אלו, המעסיקים ביחד 41% מפורשי צבא הקבע שנקלטו במגזר הציבורי, מהווה הפנסיה פחות משליש מסך ההכנסה של פורשי צבא הקבע. בשרותי בריאות כללית שיעור זה אף נמוך מרבע. בכל אחד ממקומות עבודה אלו, למעט עיריית ב"ש,⁹ גבוה השכר הממוצע של הפורשים באופן משמעותי מהשכר הממוצע במשק.

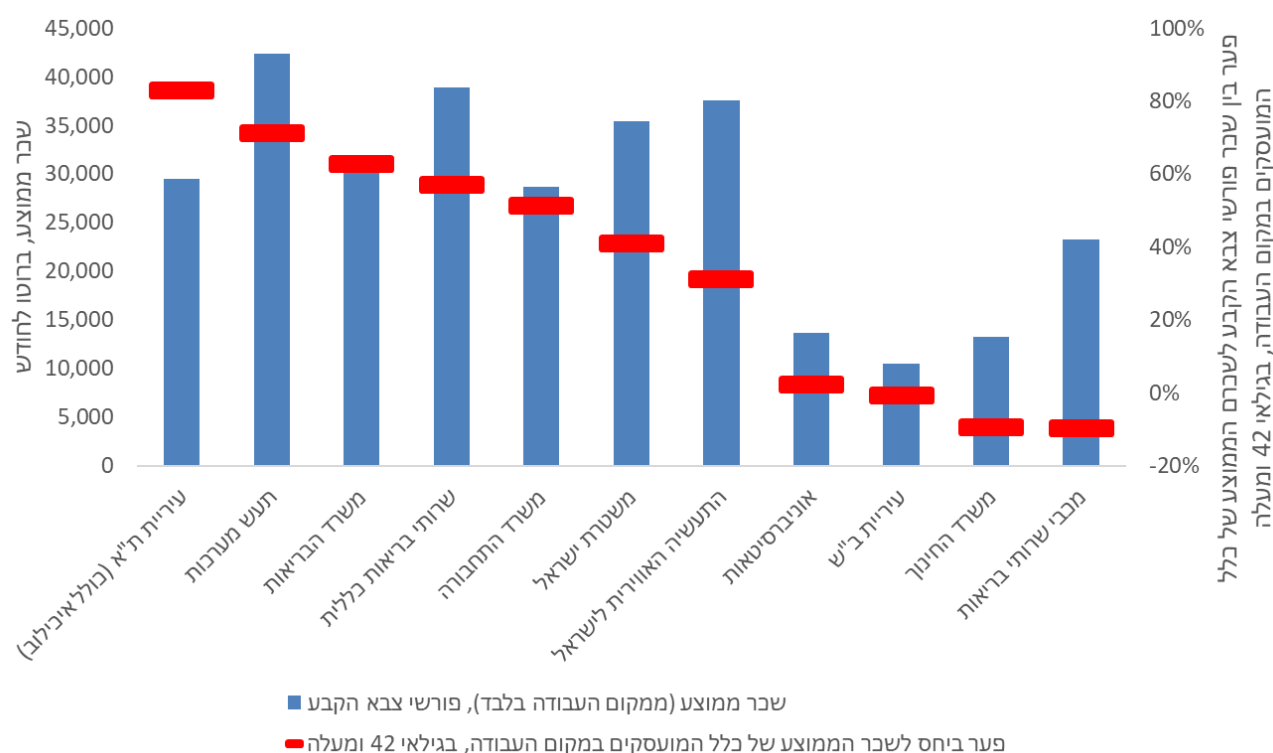
על רקע רמות השכר הגבוהות יחסית של פורשי צבא הקבע בכלל, ובמקומות העבודה הציבוריים המוזכרים לעיל, בחנו את פערי השכר בינם לבין כלל המועסקים שהינם בני 42 ומעלה באותם מקומות עבודה.¹⁰ ניתוח זה שממצאיו מוצגים בתרשים 8 נמצא כי קיימת שונות גבוהה בפערי השכר, כאשר בשבעה מתוך אחד-עשר מקומות העבודה המוזכרים לעיל רמות השכר של פורשי צבא הקבע גבוהות משמעותית משכרם של כלל העובדים המועסקים באותם מקומות עבודה.

⁹ יש לציין כי השכר הממוצע הנמוך יחסית של פורשי צבא הקבע המועסקים בעיריית ב"ש מוסבר במידה רבה בשכיחות יחסית גבוהה של מי שמועסקים במשרה חלקית.

¹⁰ מאחר וזהו הגיל המינימלי של פורשי צבא הקבע שהינם מועסקים וכדי להימנע מפערי שכר המוסברים בגילאים שונים.

פערים אלו נעים בין 31% בתעשייה האווירית ל-83% בעיריית ת"א (כולל בית החולים איכילוב). יש בממצאים אלו כדי לרמז שפורשי צבא הקבע הנקלטים במקומות עבודה אלו משתלבים בתפקידים בכירים במערכת. מנגד, בארבעה מקומות עבודה (מתוך 11 מקומות העבודה שנבחנו), דומה שכר פורשי צבא הקבע לזה של כלל המועסקים באותם מקומות עבודה ואף מעט נמוך ממנו.

תרשים 8 – שכר ממוצע של פורשי צבא הקבע (ממקום העבודה בלבד), והפער ביחס לשכר הממוצע של כלל המועסקים (בני 42 לפחות) במקומות עבודה בולטים במגזר הציבורי

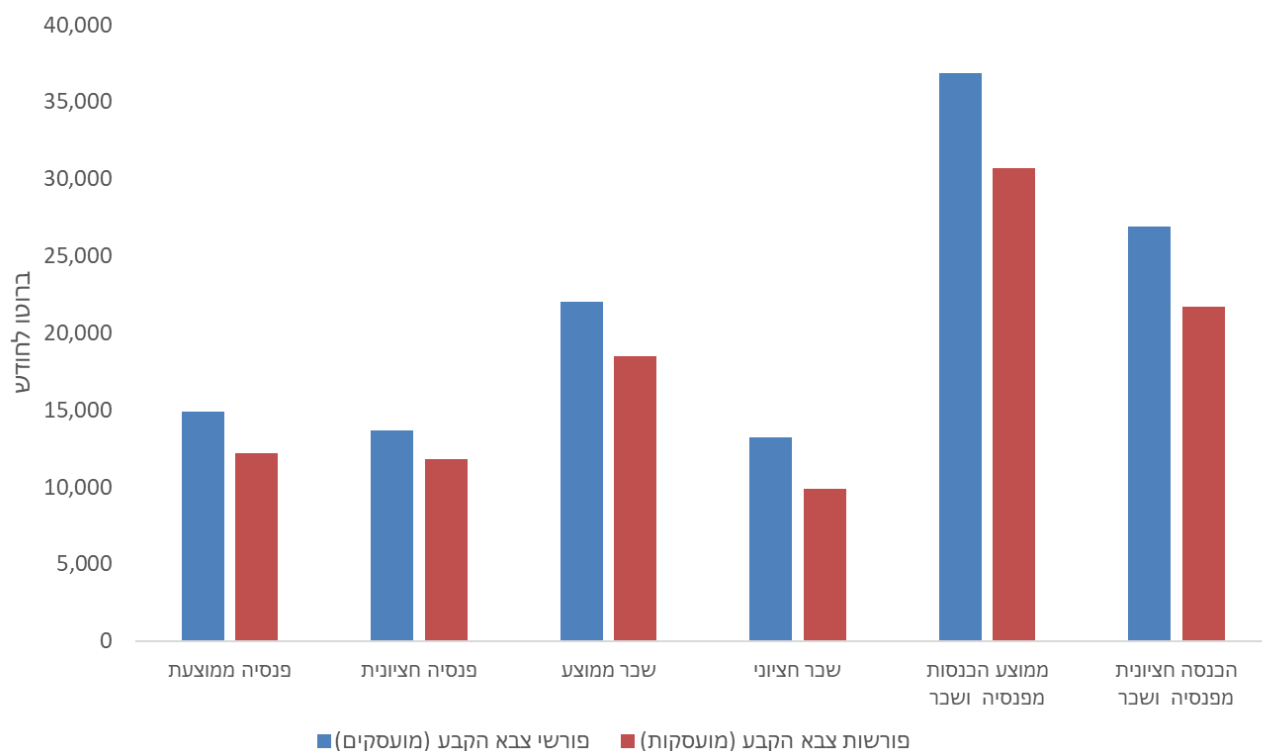
בניתוח דומה בקרב פורשי צבא הקבע המועסקים במגזר הפרטי נמצאו גם כן פערי שכר משמעותיים בינם לבין כלל המועסקים בחברות אלו (בגילאי 42 ומעלה). מטעמי חיסיון החלים על נתוני החברות הפרטיות לא ניתן לערוך ניתוח דומה לזה המוצג בתרשים 8 לעיל, על מקומות העבודה הפרטיים השכיחים בקליטת פורשי צבא הקבע.

ניתוח מגדרי

שיעור התעסוקה בקרב הגברים פורשי צבא הקבע גבוה משמעותית מזה של הנשים. כך, בעוד שבקרב הגברים עומד שיעור זה על 78%, בקרב הנשים עומד שיעור זה על 56% בלבד. זאת חרף היעדר פער גילאים משמעותי ביניהם (58 לעומת 57, בהתאמה). על רקע נתונים אלו נציין כי הפנסיה הצה"לית הממוצעת של הגברים גבוהה ב-22% מזו של

הנשים (14.7 אלף ש, ברוטו לחודש לעומת 12 אלף ש, בהתאמה). אין בידינו די נתונים כדי לקבוע האם השיעור הנמוך יותר של המועסקות בקרב פורשות צבא הקבע נובע מבחירה שלא לצאת לשוק העבודה "האזרחי" (חרף רמות הפנסיה הצה"לית הנמוכות יותר), או ממידת התאמה פחותה יותר למשרות בשוק האזרחי.¹¹ עם זאת, מניתוח רמות השכר בשוק העבודה של הפורשות, לעומת אלו של פורשי צבא הקבע, כפי שיפורט להלן, יתכן ורמות השכר הפחות אטרקטיביות להן זוכות הפורשות בשוק העבודה האזרחי, מהווה תמריץ שלילי עבורן להשתלבות בשוק העבודה. בניתוח רמות השכר בקרב מי שהשתלבו בשוק העבודה נמצא כי השכר הממוצע של הפורשים גבוה אף הוא מזה של הפורשות, כאשר פער זה ברמות השכר הממוצע עומד על 19%. ברמות השכר החציוני כבר מתרחב פער זה באופן משמעותי ומגיע ל-34%. כך, בעוד שהשכר החציוני של הפורשים שהשתלבו בשוק העבודה עומד על 13.3 אלף ש, ברוטו לחודש, עומד שכר זה של הנשים על 9.9 אלף ש בלבד. ראו תרשים 9.

תרשים 9 – ניתוח מגדרי – שכר ופנסיה של המועסקים מקרב פורשי ופורשות צבא הקבע, 2019

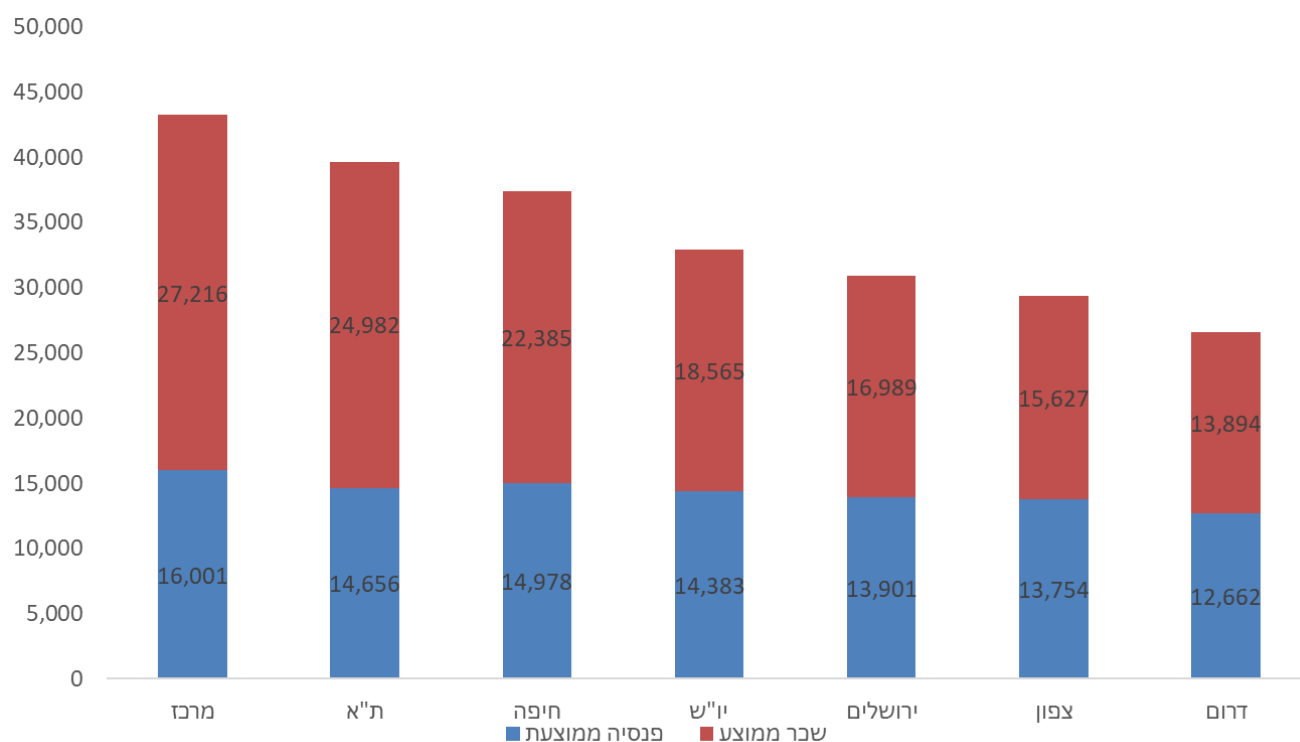

בפילוח גיאוגרפי של מקום מגורי פורשי צבא הקבע נמצא כי כ-36% מהם מתגוררים בפריפריה (מחוזות צפון ודרום), בעוד מי שמתגוררים במחוזות ת"א והמרכז מהווים 47% מהפורשים בגילאי העבודה. שיעורי ההשתלבות בשוק העבודה לפי מחוזות נעים בין 70% ממי שמתגוררים במחוז ירושלים ל-79% ממי שמתגוררים במחוז המרכז ומחוז הדרום. עם

¹¹ בהקשר זה נזכיר את השיעור הגבוה של פורשי צבא הקבע שנקלט למשל בתעשייה האווירית, כאשר סביר להניח כי שיעור נמוך יותר מקרב פורשות צבא הקבע מתאים למשרות אלו. כך גם בחברות אחרות מהתעשייה הביטחונית וחברות תעופה.

זאת, רמות השכר להם זוכים פורשי צבא הקבע המתגוררים במחוז הדרום נמוכות משמעותית מאלו שמתגוררים במחוז המרכז. כך מתקבל שפורשי צבא הקבע שנקלטו בשוק העבודה ומתגוררים בפריפריה הצפונית והדרומית זוכים להכנסות משכר ופנסיה צה"לית בסכומים ממוצעים הנעים בין 27-29 אלף ₪, ברוטו לחודש, בעוד מי שמתגוררים במחוזות נהנים מהכנסות ממוצעות הנעות בין 40-43 אלף ₪, ברוטו לחודש. פערים אלו גבוהים משמעותית מפערי הפנסיות ביניהם. ראה תרשים 10.

תרשים 10 – פורשי צבא הקבע שנקלטו בשוק העבודה – שכר ממוצע לפי מחוז המגורים

לסיכום, הממצאים בעבודה זו מלמדים כי שיעור גבוה של 76.5% מפורשי צבא הקבע בגילאי העבודה הינם מועסקים, כאשר השכר הממוצע של אלו שנקלטו בשוק העבודה עמד בשנת 2019 על 21.4 אלף ₪, ברוטו לחודש, תוך שונות גבוהה בין העשירונים. כך, בעוד שבעשירון הנמוך עמד שכר זה על 3.5 אלף ₪, ברוטו לחודש, מגיע שכר ממוצע זה בעשירון העליון ל-85 אלף ₪, ברוטו לחודש. לא רק זאת, אלא שבעלי השכר הגבוה הם גם בעלי הפנסיות הגבוהות, כאשר בעשירון העליון מתווספים לשכר זה עוד 23 אלף ₪ לחודש מפנסיה צה"לית, סכום הגבוה ב-57% מהפנסיה הצה"לית הממוצעת.

כך מתקבל שככל שהפנסיות הגבוהות יותר של פורשי צבא הקבע, ביחס לפנסיות של כלל פורשי שירות המדינה, נועדו לפצות על סיכויי השתלבות נמוכים בשוק העבודה עם תום שירות הקבע, הממצאים בעבודה זו מלמדים כי דווקא הפנסיות הגבוהות משולמות למי שנהנים מרמות שכר גבוהות משמעותית מהממוצע במשק. בנוסף, שיעור גבוה של כמעט רבע מפורשי צבא הקבע שנקלטו בשוק העבודה מועסקים במגזר הציבורי, עם רמת שכר ממוצעת של 30 אלף ₪, ברוטו לחודש. כל זאת מבלי שנפגעת קצבת הפנסיה שלהם, זאת בעקבות ביטול "מנגנון קופה ציבורית" שהיה מונהג בעבר.

משרד האוצר
Ministry of Finance

אגף
הכלכלנית הראשית

